

เทศน์เช้า วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมเนาะ เราอุตส่าห์มาทำบุญกุศล เวลาทำบุญกุศลเพื่อความสุข ความสุขของเรา เห็นไหม ทางศาสนาพุทธ นี่ความสุขมวลรวม ถ้าความสุขมวลรวมเพราะเหตุใด ความสุขมวลรวม เพราะว่าเขาได้ศึกษา มันเข้าไปเป็นประเพณีวัฒนธรรม เข้าไปในสายเลือด

ถ้าเข้าไปในสายเลือดนะ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค สัจจะ ผลของวิญญูะ ผลของการเกิดและการตาย ผลของการเกิดและการตาย นี่ศึกษาธรรมแล้ว สภาวะตามจิตได้สำนึกมันยอมรับ ถ้าจิตได้สำนึกมันยอมรับนะ ชีวิตของเรา นี่สิ่งนี้เป็นที่อาศัย เพราะเรามีความคาดหวังว่าเราสร้างอำนาจวาสนาบารมี พอจิตมันยอมรับ นี่ความสุขมวลรวม ความสุขมวลรวมเพราะมันยอมรับ แต่ถ้าจิตใจมันไม่ยอมรับนะ มันมีความขัดแย้ง มีความต่อต้าน มีความต่างๆ นี่เป็นความทุกข์ทั้งนั้นแหละ ถ้าเป็นความทุกข์ ความทุกข์เพราะเหตุใด

มโนกรรม นี่มันเริ่มต้นมาจากมโนกรรม ตั้งแต่หัวใจมันต่อต้านขัดแย้งมา แต่ถ้าเราศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประเพณีวัฒนธรรม เห็นไหม นี่เขาบอกความสุขมวลรวมๆ ต้องให้มีประชาชนมีความสุขก่อน ประชาชนมีความสุขก่อน แล้วคุณิ สถานะความเป็นอยู่ เขามีความสุขไหมละ สถานะความเป็นอยู่อัดคัดขาดแคลนกว่าเราเยอะมากเลย แต่ทำไมเขามีความสุขละ ทำไมเขายอมรับสภาวะนั้นละ เขามีความสุข หน้าเขายิ้มแย้มแจ่มใส เขารื่นริงของเขา นี่เขามีความสุขไหม

เขามีความสุขเพราะจิตใจเขาก็ศึกษาธรรม ธรรมคือสัจธรรมมันเป็นแบบนั้น นี่เวียนตาย เวียนเกิด มนุษย์เราเวียนตายเวียนเกิดมาจากอำนาจวาสนาของคน ถ้าคนสร้างอำนาจวาสนามา สิ่งนั้นก็บุญกุศลกับจิตดวงนั้น อำนาจวาสนา คนเราเกิดมา เขาไม่ให้แข่งอำนาจวาสนากัน เพราะอำนาจวาสนา สิ่งนี้มันเป็นประวัติศาสตร์ สิ่งที่ยังเป็นอดีตชาติ สิ่งที่ยังสร้างสมบุญญาธิการมา

แม้แต่เด็กในปัจจุบันนี้ คุณติ พ่อแม่ที่ฉลาดนะ เรากอด เราให้ความอบอุ่นมา เวลาที่มีการศึกษามา นี่เวลาเด็กมันโตขึ้นมา นั่นเพราะอะไรล่ะ เพราะพ่อแม่ปูพื้นฐานไว้ให้ พ่อแม่ทำไว้ให้ นี่ก็อะไรล่ะ พอเราโตขึ้นมา ตั้งแต่เด็ก พอโตขึ้นมาจะ พอโตขึ้นมาเราจะแก้ไขอย่างไรล่ะ มันจะแก้ไขอย่างไร

เห็นไหม นี่ไงมันมาจากเวรจากกรรม การสร้างมา ถ้าพ่อแม่สร้างมา เราอบรมดูแลของเรา มา นี่ความสุขมวลรวม ความสุขมวลรวมเพราะจิตใจศึกษาธรรม แล้วยอมรับตามประเพณี วัฒนธรรม เวลาเราประพฤติปฏิบัติ มันมีความสุขใหม่ เวลาครูบาอาจารย์ของเราล้มลุกคลุกคลานมานี้ ถ้าความสุขมวลรวม เคนจกรรมก็ต้องเคนจกรรมบนกลีบกุหลาบสี เคนจกรรมก็ต้องเคนจกรรมบนพรมสี

นี่จิตเวลามันสงบเข้ามาแล้วนะ เวลาเคนจกรรมบนก้อนเมฆ มีแต่ความร่มเย็นเป็นสุข แล้วมันเป็นอย่างนั้นก็คนล่ะ เราจะเคนจกรรมบนก้อนเมฆใหม่ แล้วบอกสิ่งนี้มันเป็นไปไม่ได้ใช่ไหม มันไม่มีใช่ไหม? มี แต่ก็เปอร์เซ็นต์ จิตที่มันจะเป็นอย่างนี้มันมีก็เปอร์เซ็นต์ ถ้าก็เปอร์เซ็นต์เพราะอะไรล่ะ เพราะเขาสร้างของเขามา เขาทำของเขามา ถ้าเขาทำของเขามา มันก็ได้สภาวะแบบนั้น เราไม่ได้ทำมา เราอยากให้เป็นแบบนั้นๆ เอามาจากไหน มันไม่มี เห็นไหม ถ้ามันไม่มีขึ้นมา

เวลาเราศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่ความสุขมวลรวม ความสุขของประชาชน ความสุขของสังคม ความสุขของผู้ปกครองดูแล ความสุขของสังคมของชาวพุทธ นี่พุทธศาสนาต้องการความสุข ถ้าเราอยากได้ความสุข อยากได้ความสุข เราจะต้องดูแลรักษาใจของเรา ถ้าเรารักษาใจของเรานะ เวลาเราจะเอาความจริงขึ้นมา ถ้าเอาความจริงขึ้นมา เห็นไหม นี่เถรวาท ถ้าเถรวาทของเราให้เชื่อพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ที่ทำสังคายนา

เวลาพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ ทำสังคายนา ให้ถือตามธรรมและวินัย ตามธรรมและวินัยที่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบัญญัติไว้ แล้วบัญญัติไว้ เห็นไหม ไม่ให้แก้ ไม่ให้ตัด ไม่ให้แก้ไข เพราะเวลาพระอรหันต์บอก เวลาทำสังคายนา พระอรหันต์บอกว่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สั่งไว้ว่า ถ้าต่อไปอนาคต สิ่งที่เป็นของเล็กน้อยนี้ให้ยกเลิกเสียก็ได้ พระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ถามพระอรหันต์ว่าของเล็กน้อยคือแคะไค้ แคะไค้ไหนคือของเล็กน้อย พอพระอรหันต์บอกว่า ก็ไม่ได้ถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าแคะไค้ไหนที่ของเล็กน้อย

ฉะนั้น พระกัสสปะเลยขอมติในสงฆ์นั้นว่า ในลัทธิศาสนาอื่น เวลาศาสดาเขาเสียชีวิต เขามีแต่ความทุกข์ร้อน เขามีแต่ความแย่งชิงกัน เขาทำให้ศาสนิกชนของเขามีแต่ความทุกข์ ในพุทธ

ศาสนาของเรา เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ถ้าบอกว่าทำสังคายนาใน
ธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วของสิ่งใดเล็กน้อย นี้อนาศกาลจะยกเลิกบ้าง
ก็ได้ แล้วถ้าเราทำสังคายนา แล้วถ้าเรามีความเห็นอย่างนั้นให้ประชาชน ศาสนิกชนเห็นว่าเวลา
องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ลูกศิษย์ลูกหาก็รักษาสิ่งนี้ไว้ไม่ได้

พระกัศปะจึงขอมติสงฆ์ว่าเราจะไม่แก้ไข ไม่คัดแปลง สิ่งที่ไม่ได้บัญญัติ เราก็ไม่เพิ่ม
เข้าไป สิ่งใดบัญญัติแล้ว เราก็จะไม่ตัดทอน นี่เถรวาท ทำสิ่งนี้มา สิ่งนั้นเป็นธรรมวินัยที่องค์
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางไว้ แต่ความเป็นจริงละ

ความเป็นจริงของเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นตถาคต ถ้าเป็นความ
จริงขึ้นมา สิ่งนั้น คุณติ บรรจุภัณฑ์ฯ สิ่งที่ทำหุ้มวัตถุมา สิ่งที่ทำหุ้มอาหารมาเพื่อให้เราเอาบรรจุ
ภาชนะนั้นมาเพื่อใช้สอย

นี่ก็เหมือนกัน ธรรมและวินัยมันเป็นทฤษฎี ธรรมวินัยมันเป็นทฤษฎี แต่ความเป็นจริงละ
ความสุขมวลรวม ความสุขมวลรวม ความสุขมวลรวมนี้มันเป็นประเพณีวัฒนธรรม มันเป็นส่วน
ของชาวพุทธ พุทธศาสนาสอนเรื่องอย่างนั้น แล้วความเป็นจริงละ ความเป็นจริง เห็นไหม สุขอื่น
ใดเท่ากับจิตสงบไม่มี

ถ้าจิตสงบนะ จิตสงบเวลาสงบระงับ เรานะ มีข้าวของเงินทอง เรามีทรัพย์สมบัติมหาศาล
เลย แต่จิตใจเราทุกข์ร้อน มันช่วยอะไรเราได้ละ มันเข้ามาพัวพันให้เราไหม ข้าวของเงินทองมันจะ
เข้ามาให้เรามีความสุขไหม มันจะมาลอบเราไหม? ไม่มี ไม่มีหรอก มันมีแต่สติ มีแต่ปัญญาของ
เรา ถ้ามีสติปัญญา มันจะเข้ามาเตือนสติเรา ของสิ่งนั้น ถ้ามีอำนาจวาสนา เราก็ทำประสบ
ความสำเร็จมาเพื่อชาติเพื่อตระกูลของเรา มันเป็นส่วนหนึ่งของโลก

แล้วสมบัติของเราละ สมบัติของเราละ สมบัติประจำหัวใจของเรา เวลามันตายไป จิตนี้
ออกจากร่างนี้ไป ปฏิสนธิวิญญาณเคลื่อนออกจากร่างนี้ไป บุญกุศลที่มันทำไว้ มันทำไว้เพราะ
อะไร เพราะมีมโนกรรม มีเจตนา มีความขัดแย้งในใจ สิ่งนั้นเกิดที่ไหน? เกิดที่ใจ แล้วใจมันเป็น
คนเกิดจากใจ แล้วใจนี้มันทำอะไร มันรับรู้ไง ความลับไม่มีในโลก จิตดวงนี้ทำอะไร มันรับรู้ ใคร
ไม่รู้ จิตมันรู้ บุญกุศล บาปอกุศล มันรู้ของมัน จะทำได้หรือจำไม่ได้ ไม่สน จะทำได้หรือจำไม่ได้
เพราะอะไร เพราะว่าศาสนาพุทธมันมีที่ไปที่ไป

มันเกิดเพราะอะไร มโนกรรมมันเกิดที่ไหน? มโนกรรมมันเกิดจากจิต ภาวะสภาวะเกิดจากภพ แล้วมโนกรรมสิ่งนี้ ถ้าทำคุณงามความดี เวลาพระโพธิสัตว์ เห็นไหม ๔ อสงไขย ๘ อสงไขย ๑๖ อสงไขย นับไม่ได้ นับไม่ได้ สิ่งที่น่านับไม่ได้ ทำไมต้องเป็น ๑๖ อสงไขย ทำไมองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ อสงไขย ๔ อสงไขย เพราะสร้างมาเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหมือนกัน แต่อ่านาจาสนาไม่เหมือนกัน อายุขัยก็ ๘๐ ปีเท่านั้น

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกเราอายุสั้น แค่ ๘๐ ปีเท่านั้น เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอนาคตกาล ๘๐,๐๐๐ ปี ๘๐,๐๐๐ ปี ก็ ๑๖ อสงไขย ๘ อสงไขย เขาสร้างมาขนาดไหนล่ะ เป็นพระพุทธเจ้าเหมือนกัน แต่อ่านาจาสนาบาร์มีไม่เหมือนกัน ไม่เหมือนกัน เพราะอะไร แล้วทำอย่างนั้น ทำจนสิ่งที่นับไม่ได้ นับไม่ได้ นี่มันทับซ้อนลงไปทีใจ ทับซ้อนลงไปทีใจ เห็นไหม สิ่งที่ทับลงทีใจ นี่อ่านาจาสนาสร้างมาอย่างนั้น ถ้าอ่านาจาสนาสร้างมาอย่างนั้น ผลมันก็ให้อย่างนั้น

ถ้าผลให้มาอย่างนั้น เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คูลี ประชาชนบอกว่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใครๆ ก็ทำบุญกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แสดงว่าเพราะเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เขาถึงทำบุญ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก ไม่ใช่หรอก ไม่ใช่หรอก ท่านได้เสียสละของท่านมา ๔ อสงไขย ได้เท่านั้น เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ท่านเสียสละมา ๘ อสงไขย ท่านได้มากกว่า สิ่งที่ได้ ๑๖ อสงไขยมันมหาศาลเลย แล้วเราไปเกิดร่วม เราไปเกิดร่วม

นี่บอกว่าเราก็คงอยากจะได้พบพระศรีอารย์ ถ้าเราปฏิบัติไม่ถึงที่สุดแห่งทุกข์ เราก็คงอยากจะได้พบพระศรีอารย์ เพื่อจะได้ปฏิบัติสะดวกสบาย...เอ็งนอนไปเถอะ ถ้าเอ็งนอน เอ็งปรารถนาแล้วเอ็งไม่ได้สร้างสมบุญญานิการ เอ็งไม่ได้สร้างสมบุญบาร์มีมา เอ็งจะไปเกิดพร้อมกันใหม่ เอ็งจะไปเกิดร่วมกันใหม่ ถ้าจะเกิดร่วมกัน เราต้องทำทั้งนั้นแหละ นี่มันต้องมีเหตุมีผล มีที่มาที่ไป คำว่า “เราปรารถนา” นี่เขาเรียกอธิษฐานบาร์มี บาร์มี ๑๐ ทศขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ อธิษฐานต่อหน้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์ก่อนมา แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพยากรณ์ นี่พยากรณ์ สร้างไป สร้างบุญญานิการไป ถ้าสร้างบุญญานิการไป สิ่งที่ปรารถนามา แล้วสร้าง แล้วทำขึ้นไป ทำจนถึงที่สุด แล้วเวลาใน

วงกรรมฐานเรา ครูบาอาจารย์เราปรารถนามาเยอะมาก ใครก็ปรารถนาอยากได้ออย่างนั้น เพราะคำว่า “ปรารถนา” เราเจตนา เราปรารถนา เราตั้งเป้าหมาย แต่เราทำไปแล้วมันจะถึงเป้าหมายหรือไม่ ถึงเป้าหมาย แล้วมาพลิกกลับ

นี่เวลาพลิกกลับ หมายถึงว่า เสียสละ สละเจตนาอันนั้น เพราะว่าถ้าประพฤติปฏิบัติเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นพระอรหันต์เหมือนกัน พระปัจเจกพุทธเจ้าก็เป็นพระอรหันต์เหมือนกัน สาวกสาวกะเวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมาก็เป็นพระอรหันต์เหมือนกัน พระอรหันต์คือการชำระล้างอวิชชา ชำระล้างพญามารให้สิ้นไปจากใจ

ถ้าชำระสิ้นไปจากใจ นี่ความเป็นพระอรหันต์คือความสะอาดบริสุทธิ์ของใจเหมือนกัน แต่อ่านาจาสนาบารมี องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีองค์เดียว มีองค์เดียว พระปัจเจกพุทธเจ้ามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นได้ ถ้าตรัสรู้เองโดยชอบเหมือนกัน แต่สาวกสาวกะได้ยินได้ฟัง ได้ยินได้ฟัง ให้มีผู้ชักนำเราไป ผู้ชักนำเราไป เห็นไหม

ความสุขมวลรวมจริงๆ ในหัวใจ ความสุขมวลรวมของจิต การกระทำมันไม่เหมือนกัน มันแตกต่างกัน แต่ความสุขมวลรวมของโลก สังคม วัฒนธรรม ถ้าทำสิ่งใด นี่สังคมยอมรับ สังคมเห็นด้วย มันก็มีความสุข เพราะเราไม่ขัดแย้งกับใคร แต่ในหัวใจของเรา เราจะต่อสู้กับกิเลส อวิชชาในหัวใจของเรา เราต้องมีเป้าหมายเข้าไปสู่จิตจิต เข้าไปสู่ที่พญามารมันอยู่ เราจะจับโจร เราไม่เห็นโจร เราจะจับผู้ร้าย แต่เราไม่รู้จักผู้ร้ายอยู่ที่ไหน เราไปหาที่ไหนล่ะ

เราจะแก้ไขจิตของเรา จิตของเรามีอวิชชา แต่ไม่เห็นจิตของตัวเอง เราจะทำความสะอาดสถานที่หนึ่ง แต่เราไม่รู้ว่าจะทำความสะอาดที่ไหน แล้วเราไปหาที่ไหนล่ะ พอเราไม่เห็นที่มัน เราบอกว่าสะอาดๆ สะอาดๆ เพราะมันไม่ใช่ที่อยู่ของอวิชชา มันไม่ใช่ที่อยู่ของพญามาร พญามารมันอยู่กลางหัวใจเรานี้ แล้วเราไปหาเอาที่ไหน เราไปหาเอาแต่เงา ตะครุบเงา แล้วมันจะไปสะอาดบริสุทธิ์กันที่ไหนล่ะ

ถ้ากระแสสังคมมันเป็นอย่างนั้น มันก็เป็นอย่างนั้น เวลาปฏิบัติไป นี่ปฏิบัติไปตามครูบาอาจารย์ท่านบอกว่ารู้ตัวทั่วพร้อมๆ นั่นล่ะความสุขมวลรวมของเขา เพราะว่าเขามีความสุขของเขา เขาก็รู้เท่าของเขา รู้เท่าของเขา แต่เขาเห็นขโมยไหม เขาเห็นมหาโจรไหม เขาเห็นพญามารไหม ถ้าเขาไม่เห็นพญามาร พญามารมันก็หลอกมันก็ล่อไปอย่างนั้นแหละ นี่ความสุขมวลรวม

แต่ถ้ามันเป็นความจริงในพุทธศาสนา ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

ทุกข์ เห็นไหม ทุกข์คืออริยสัจ ทุกข์คือสัจจะความจริง เขาบอกว่าศาสนาพุทธเป็นทุกข์นิยม เป็นทุกข์นิยม... ไม่ใช่ ไม่ใช่ทุกข์นิยม เป็นสัจนิยม เพราะมันเป็นความจริง แต่เราไม่เห็นทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ นี่เวลาทุกข์มันจะดับ เหตุให้เกิดทุกข์ เราไปละที่เหตุ นั่น สมุทัย ถ้าเราละที่เหตุ นั่น ทุกข์มันจะมีได้อย่างไร

นี่ทุกข์ ทุกข์มันเป็นสัจจะ แต่เราไม่เห็นทุกข์ไง เราเห็นอาการของทุกข์ที่เราเหนื่อยเนื้อต่าใจ รำให้กันอยู่นี้เป็นอาการทั้งหมด อาการหมายความว่ามันกระทบแล้วเราถึงทุกข์ใจ ที่เราเจ็บช้ำน้ำใจกันอยู่นี้มันเกิดจากอะไร แล้วเวลาไม่เจ็บช้ำน้ำใจ มันไปไหน มันต้องมีการกระทบไง การกระทบ จิตติดมันกระทบกับตัณหา แล้วพอกระทบกับตัณหา นั่นละตัวทุกข์ แล้วอาการไม่พอใจ อาการ อาการเดี๋ยวดีเดี๋ยวร้าย

จะนั่น ถ้ามันเป็นจริง ก็อยู่กับเราตลอดไปสิ อาการ อาการมันเป็นวิบาก มันเป็นผล ถึงไม่เห็นทุกข์ เห็นอาการของทุกข์ เห็นวิบากเท่านั้น เห็นผลของทุกข์ แล้วเราบอกทุกข์นี้ เรารู้จักทุกข์ หลวงตาท่านพูดอย่างนี้นะ กิเลสมันขี้บนหัวใจนะ แล้วมันก็ไปแล้ว พอมันไปเสร็จแล้วนะ เราเพิ่งมาเห็นขี้มัน พอเห็นขี้ มันเหม็นขี้มัน ก็บอกทุกข์ๆ แล้วเห็นคนขี้ใหม่ ใครมันขี้รดหัวใจ เห็นแต่ขี้ที่กิเลสมันขี้ไว้ พอมันขี้ไว้มันก็ไปแล้ว พอมันไปเสร็จแล้วนะ ทุกข์ๆ แล้วก็อ้างนะ เห็นทุกข์ รู้จักทุกข์... ใครขี้ ใครขี้ไว้บนหัวใจ ไม่เห็น

ทุกข์เป็นอริยสัจ ทุกข์เป็นความจริง แต่เราไม่เห็นความจริง เราก็เลยเป็นความสุขมวลรวมกัน แทนเป็นกระแสบั่นไป แต่ถ้าใครเห็นสัจจะจริงนะ เข้าไปสู่ใจของเรา สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี แล้วอย่าให้มันมาขี้รด เพราะจิตสงบแล้ว สมาธิแก้กิเลสไม่ได้ แต่ถ้าไม่มีสมาธิ ไม่มีสถานที่ แล้วมันขี้รดที่ไหน กิเลส อวิชชามันขี้รดที่ไหน ถ้าเรารู้เราเห็นของเรา เห็นไหม นี่ถ้ามันขี้เรารักษาของเรา เราไม่ให้มันขี้ แล้วเราจะทำลายมันไม่ให้มันมีตัวตน ไม่ให้มันตัวมันมาขี้ใส่

ถ้าไม่มีตัวมันมาขี้ใส่ นี่สมุทัย ตัณหาความทะยานอยาก พอใจ ไม่พอใจ ผลักไส นี่สมุทัย ถ้ามีสมุทัยร่วมอยู่ด้วย มีสมุทัยเจือปนอยู่ด้วย มรรคสามัคคีไม่สะอาดบริสุทธิ์ ขำระล้างกิเลสไม่ได้ ปฏิบัติไปก็ตึงคอบหนาน ปล่อยวางกัน รื่นเริงกันไปอย่างนั้นแหละ สุขมวลรวม ปุถุชนทำได้แค่นี้

แต่ถ้าภาวนามยปัญญามันเกิดขึ้น ปัญญามันสอดส่องกระจ่างแจ้งขึ้นมา มันสมุจเฉทปหาน มันขาด เวลามันขาดออกไป สังโยชน์ขาดไปต่อหน้าเลย พอขาดไปต่อหน้า ยถาภูตฺ เกิดญาณทัสสนะ ยถาภูตฺ คือขาดแล้วเกิดญาณทัสสนะ คือพลิกศพ ต้องมีการพลิกศพนะ

โดยอาชญาวิทยา เห็นใหม่ ว่ามันตายเพราะอะไร ปัญญาวิมุตติ เจโตวิมุตติ พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม มันตายเพราะอะไร ไอ้คนคนนี่มันตายเพราะอะไร ไอ้กิเลสที่มันขาดจากใจมันขาดเพราะอะไร ใครทำให้มันตาย ใครทำให้มันขาด ใครทำให้มันชำรุดเสียหาย เวลามันชำรุดเสียหายก็ปล่อยวางๆ เวลามันตายนี้ใครฆ่ามัน มรรคญาณตัวไหนฆ่ามัน ปัญญาตัวไหนฆ่ามัน เห็นใหม่ นี่สมุจเฉทปหาน มันรู้ มันเห็น มันแจ้งของมัน ยถาภูตฺ เกิดญาณทัสสนะ อ้อ! จบสิ้นกระบวนการของมัน มันก็จบสิ้นกระบวนการ เห็นใหม่

ถ้ามันจบสิ้นกระบวนการ นี่ความสุขมวลรวม ความสุขมวลรวมก็กระแส เฮกันไป เฮกันมาไง แต่ถ้าเป็นสังฆธรรมนะ ธรรมนี้เหมือนกับเสาปักไปในดิน ๔ ศอก เหลือ ๔ ศอก ลมจะพัดขนาดไหน มันไม่หวั่นไหวไปทั้งสิ้น แต่ความสุขมวลรวม กระแสสังคมนั้นกระชากลากไป แต่ถ้าเป็นความจริง ความจริงจะเกิดที่นี่ ถ้าความจริงเกิดที่นี่ ถ้าเรารักษาใจเราเพื่อประโยชน์กับเรา เอวัง